

УДК 342.25

**ОСНОВНІ СИСТЕМИ І МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЯК РІЗНОВИДИ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ**

Кондрацька Н. М.,

здобувач кафедри державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Анотація: Досліджено сутнісні характеристики основних систем і моделей місцевого самоврядування в системно-структурному плані. Стверджується, що класифікація систем місцевого самоврядування має базуватися на особливостях системи органів місцевого самоврядування, порядку їх формування й характеру взаємовідносин цих органів між собою та з органами державної влади. Моделі ж місцевого самоврядування слід розглядати у межах відповідної системи, як її конкретні різновиди. Обґрунтовано думку, що названі системи і моделі різняться за особливостями інституційно-функціональної побудови та кількістю органів первинної компетенції.

Ключові слова: місцеве самоврядування, муніципальна влада, соціальна система, муніципальна система, системи місцевого самоврядування, моделі місцевого самоврядування.

Аннотация: Исследованы существенные характеристики основных систем и моделей местного самоуправления в системно-структурном плане. Утверждается, что классификация систем местного самоуправления должна базироваться на особенностях системы органов местного самоуправления, порядка их формирования и характера взаимоотношений этих органов между собой и с органами государственной власти. Модели же местного самоуправления следует рассматривать в пределах соответствующей системы, как ее конкретные разновидности. Обосновано мнение, что названные концепции различаются особенностями институционально-функционального строения и количеству органов первичной компетенции.

Ключевые слова: местное самоуправление, муниципальная власть, социальная система, муниципальная система, система местного самоуправления, модель местного самоуправления.

Annotation: The essential characteristics of the main systems and models of local self-government in system-structural plan were investigated. It is argued that the classification systems of local self-government should be based on the features of the system of local government, the order of their formation and the nature of the relationship of these bodies among themselves and with public authorities. Models of the local self-government should be seen as part of an appropriate system as its specific species. The belief that these systems and models differ on the specifics of the institutional and functional structure and the number of primary jurisdiction was justified.

Key words: local government, municipal authorities, social system, municipal system, system of local government, model of local government.

Кожна з концепцій місцевого самоврядування може бути представлена на практиці доволі відмінними підходами до системно-структурної організації місцевого самоврядування, характером взаємовідносин органів місцевого самоврядування між собою та з органами державної влади. Варіанти системно-структурної побудови місцевого самоврядування прийнято називати його системами або моделями.

У науковій літературі сформульовано чимало підходів до визначення моделей (систем) місцевого самоврядування. Зокрема, В.П. Грובה на прикладі України визначає модель місцевого самоврядування як «впорядковану і чітко визначену будову організаційних форм у межах відповідних муніципальних утворень», що ґрунтується на певній теорії місцевого самоврядування і формується демократичним шляхом на основі принципу законності з метою вирішення питань місцевого значення» [1, с. 89]. Натомість І.І. Овчинников визначає моделі місцевого самоврядування як його форми, «що претендують на видове виокремлення, виявляють свою специфіку, відмінність від інших форм комплексом сутнісних, функціональних, організаційно-структурних, матеріально-фінансових та інших характеристик» [2, с. 67].

З урахуванням особливостей і специфіки країн автори по-різному підходять до класифікації, виділяючи від двох до десяти різних організаційно-правових феноменів місцевого самоврядування. При

цьому доволі часто моделі місцевого самоврядування отождоюють з його системами.

Так, колектив авторів під керівництвом А.Б. Страшуна виокремлює тільки дві «основні системи демократичної організації влади на місцях» – англо-американську і європейську [3, с. 845]. Натомість Х. Альдерфер і А.І. Черкасов вказують на три основні моделі (системи) місцевого самоврядування, котрі в цілому відповідають основним правовим системам (сім'ям) сучасності: англосаксонську (англійську), континентальну (французьку) і «радянську» [4, с. 67; 5, с. 25]. У свою чергу, Н.А. Ємельянов, В.В. Маклаков, О.О. Незнамова і К.С. Шугріна виокремлюють чотири моделі місцевого самоврядування: англійську (англосаксонську, американську); французьку (континентальну); змішану (гібридну) і радянську (систему рад) [6, с. 10; 7, с. 858-863; 8, с. 79; 9, с. 399-400].

П.М. Любченко, відтворюючи класифікацію моделей місцевого самоврядування на англо-американську (англосаксонську), континентальну, змішану, іберійську та радянську, все ж вважає найбільш оптимальною ще одну, більш розлогу політологічну класифікацію, запропоновану групою дослідників під керівництвом А. Шаха [10, с. 64]. У межах такої класифікації вирізняються скандинавська, швейцарська, французька, німецька, британська, індійська, китайська, японська, північноамериканська та австралійська моделі місцевого управління [11, с. 52]. Однак на наш погляд такий підхід є важливим в інформаційно-

аналітичному плані, але навряд чи може слугувати прикладом наукової класифікації.

Водночас ми цілком поділяємо позицію П.М. Любченка в тому, що говорити про радянську модель місцевого самоврядування є недостатньо коректним, оскільки радянська політико-правова доктрина і практика не визнавали самостійність місцевого самоврядування [10, с. 63]. Слід погодитись із П.М. Любченком і щодо дискусійності виокремлення змішаної моделі в якості однієї з основних моделей місцевого самоврядування [10, с. 62], оскільки гібридність характеризується нестійкістю ознак і поліваріативністю, тоді як основні системи як раз і вирізняються «типовістю» своїх характеристик. Водночас вважаємо, що іберійську модель навряд чи можна ототожнювати з французькою чи змішаною (на зразок ФРН або Японії), як це роблять деякі автори, оскільки її сутнісні риси не є поєднанням рис англосаксонської та європейської континентальної систем.

За такого підходу можна стверджувати, що в сучасному світі існує три основні системи місцевого самоврядування: англосаксонська (англійська), європейська континентальна (французька), та іберійська (іспанська). Поряд із ними існує ціла низка змішаних (гібридних) і навіть особливих (унікальних) систем місцевого самоврядування, котрі відображають діалектику процесів муніципального будівництва в сучасному світі.

Проте, перш ніж перейти до характеристики названих систем, висловимо декілька міркувань науково-термінологічного плану. На наш погляд, категорії «система місцевого самоврядування» («муніципальна система») і «модель місцевого самоврядування», які часто вживаються як синоніми, варто розмежовувати. Під системою місцевого самоврядування слід розуміти ідеальний зразок (форму) системно-структурної організації місцевої (муніципальної) влади, який втілює в собі найбільш істотні її юридичні характеристики і виступає в якості її типового представника. Іншими словами, система місцевого самоврядування за особливостями системно-структурної побудови заслуговує на родове виокремлення. Класифікація систем місцевого самоврядування має базуватися на особливостях системи органів місцевого самоврядування, порядку їх формування й характеру взаємовідносин цих органів між собою та з органами державної влади. Моделі ж місцевого самоврядування слід розглядати у межах відповідної системи, як її конкретні різновиди. Іншими словами, моделі місцевого самоврядування різняться своїми видовими характеристиками в межах родових ознак відповідної системи. Вважаємо, що такий підхід досить органічно поєднує загальне розуміння моделі зі специфікою предмету муніципального права, формує адекватне уявлення про цей феномен і є досить зручним для юридичної науки.

Важливою формальною ознакою, за якою відрізняються одна від одної моделі місцевого самоврядування, є кількість органів первинної компетенції. Це дозволяє виділити три основні типи моделей органів місцевого самоврядування:

- *моністична модель*, за якої вся повнота первинної компетенції зосереджена в одному

єдиному органі (наприклад, збори односільчан), а всі інші органи володіють лише делегованими повноваженнями і / або наділяються разовими дорученнями;

- *дуалістична модель*, за якою первинна компетенція розподілена між двома головними органами (наприклад, між мером і представницьким зібранням);

- *триалістична модель*, за якої первинна компетенція розподіляється між трьома органами (наприклад, між бургомістром, представницьким зібранням і т. зв. магістратом, тобто «малою радою»).

Використання управлінських моделей моністичного типу означає необхідність жорсткого вибору між «всевладдям колегіального органу» (наприклад, зборів) і «всевладдям одноособного органу» (наприклад, старости). У сучасну епоху зростаючого ускладнення соціальних зв'язків настільки жорстка альтернатива вельми дискусійна. Тим не менш, англо-американській школі місцевого самоврядування вдалося саме в сучасну епоху розробити задовільний варіант управлінської моделі моністичного типу (т. зв. комісійна модель управління). Але, як правило, концептуальне осмислення та інституціоналізація органів місцевого самоврядування передбачає застосування дуалістичної моделі управління.

Для систем місцевого самоврядування більшості країн є характерним поділ місцевої влади на два основних елементи:

- 1) представницький орган;
- 2) виконавчий орган.

У системі місцевого самоврядування, побудованої за триалістичною моделлю, може виділятися ще один елемент – головна посадова особа місцевого самоврядування (мер, бургомістр, алькад). Головна посадова особа представляє все місцеве співтовариство. Вона може обиратися всім населенням або представницьким органом влади, у неї можуть бути широкі і вузькі повноваження, найрізноманітніші найменування – все залежить від конкретної країни і від того, як у цій країні складалося самоврядування. Глава самоврядування може бути і главою виконавчої влади, і главою представницького органу, і навіть поєднувати обидва цих пости.

Конкретна форма організації місцевого самоврядування в державі або регіоні визначається поєднанням ряду факторів:

- наявністю і способом формування представницького і виконавчого органів;

- розподілом повноважень між органами місцевого самоврядування (представницьким, виконавчим, контрольним та ін.);

- характером взаємодії між органами місцевого самоврядування;

- способом вступу на посаду і обсягом повноважень вищої посадової особи та ін.

У межах англосаксонської системи (моделі автономного місцевого самоврядування), що отримала поширення в Австралії, Великобританії, Канаді, Новій Зеландії, США та багатьох інших країнах, місцеві представницькі органи формально виступають як такі, що діють автономно, в межах наданих їм повноважень, і пряме підпорядкування

нижчестоящих органів вищестоящим відсутня. Іншою її відмітною рисою є відсутність на місцях уповноважених представників уряду, які б здійснювали контроль за органами місцевого самоврядування [12, с. 761].

Відносини між центральною владою і муніципалітетами визначаються принципом *inter vires* (діяти в межах своїх повноважень), тобто муніципалітети можуть вчиняти тільки ті дії, котрі прямо передбачені законом. Інакше акти місцевих властей вважаються вчиненими з перевищенням повноважень (*ultra vires*) і можуть бути визнані судом нечинними [13, с. 50].

У цілому, враховуючи специфіку окремих країн, у межах англосаксонської системи можна виокремити п'ять організаційних форм (моделей) місцевого самоврядування: 1) «сильна рада – слабкий мер»; 2) «сильний мер – слабка рада»; 3) «рада – керуючий»; 4) «рада – система комітетів»; 5) «змішані форми» [14, с. 44].

Європейська континентальна система (французька або система контролюваного місцевого самоврядування) місцевого самоврядування прийнята в більшості країн усіх регіонів світу. На сьогодні така система притаманна Болгарії, Італії, Польщі, Франції, запозичена Монголією, Туреччиною, Сенегалом, іншими країнами. Головна відмінність європейської континентальної системи місцевого самоврядування від англосаксонської полягає в характері взаємовідносин органів місцевого самоврядування та органів державної влади. Така система використовується в державах з традиціями централізації влади, значним контролем органів державної влади за місцевими органами влади. Вона ґрунтується на поєднанні виборності та призначуваності місцевих органів, прямого державного управління на місцях і місцевого самоврядування. На місцевому рівні працюють спеціальні уповноважені уряду, які здійснюють контроль над органами місцевого самоврядування. В основі правового регулювання компетенції органів місцевого самоврядування часто лежить принцип: муніципальним органам дозволені всі дії, які прямо не заборонені законом та не належать до компетенції інших органів.

Європейська континентальна модель ґрунтується на поєднанні, з одного боку, виборності всіх представницьких і виконавчих органів (мерів) місцевого самоврядування і, з іншого – призначення з «центру» на місця повноважних представників державної влади (комісарів, префектів тощо). При цьому в первинних структурах самоврядування (громадах, комунах) призначених державою чиновників, як правило, немає, тоді як на рівні району, навпаки, є зазвичай тільки особи, які представляють центральну владу і виконують функції контролю за законністю діяльності органів місцевого самоврядування нижчестоящих адміністративно-територіальних одиниць.

У країнах, що зараховуються до даної моделі, призначені державою керуючі мають власне коло повноважень, наприклад, підтримання громадського порядку, тому вони розпоряджаються місцевою поліцією. Крім того, жодна постанова муніципальної ради не може набути чинності, якщо на ній немає візи

представника держави – префекта (комісара). Таким чином, адміністративна автономія місцевої влади існує, але вона помітно обмежена, тобто органи місцевого самоврядування виконують низку управлінських функцій у повному обсязі, тоді як інші поділені між державою і місцевими колективами [14, с. 44].

У розвинених демократіях відмінності між двома розглянутими вище моделями не мають принципового характеру. Місцеве самоврядування в низці країн (Німеччина, Австрія, Японія та ін.) є подібною до обох моделей, але водночас має деякі специфічні риси, що дозволяють говорити про *змішані системи* управління на місцях [15, с. 13]. «Змішані» системи, здебільшого, характеризуються поєднанням елементів двох систем: «рада – керуючий» та «сильний мер – рада». Їм властива наявність сильного мера та керуючого, який призначається ним. У цьому випадку наявність спеціаліста-керуючого забезпечує професіоналізм управління. Мер звільняється від поточної управлінської роботи і має можливість зосередитися на вирішенні політичних питань. Виборці, голосуючи за мера, отримують можливість впливати на муніципальну політику, а також висловлюють підтримку муніципальній адміністрації. Вказана система дозволяє певною мірою нівелювати недоліки інших систем. Проте, вона обмежує роль представницьких органів як у визначенні засад і основних напрямів муніципальної політики, так і у безпосередній їх реалізації [5, с. 134].

Наприклад, у землях ФРН виокремлюються чотири основних типи організаційного устрою (моделі) місцевого самоврядування на рівні громад: магістратний, бургомістерський, північно-німецький, південно-німецький. У свою чергу, на районному рівні вирізняється п'ять моделей організації місцевого управління: модель комітету; модель ландрату; південнонімецька модель; директорська модель; модель міста-держави [16, с. 68-69].

Четверта система місцевого самоврядування умовно називається *іберійською*, оскільки набула поширення в Іспанії, Португалії та багатьох державах Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Колумбія, Нікарагуа, Мексика та ін.). Для цієї системи є характерним своєрідне переплетення елементів державного управління і місцевого самоврядування, у межах якого можна говорити про певне суміщення тих і інших і переважання ролі перших. Тут на всіх рівнях адміністративно-територіальної структури держави є виборні ради, а також їх виконавчі органи (представлені інститутом алькада, регідора та ін.), які обираються населенням або радою.

Рада розглядається як місцевий нормотворчий орган, алькад – як його виконавчий орган. Призначуваних зверху посадових осіб немає, проте обраний алькад затверджується центром як представник держави в даній адміністративно-територіальній одиниці [15, с. 44]. Завдяки цьому алькад (регідор) одночасно виступає і як виконавчий орган місцевого самоврядування, і як орган державного управління у даній адміністративно-територіальній одиниці, що володіє правом контролю за діяльністю представницького органа місцевого самоврядування – ради. Алькади (регідори)

здійснюють також адміністративну опіку: вони мають право призупиняти на певний строк рішення ради, звертатися з пропозиціями до центральних органів держави про розпуск тих рад, які систематично порушують закони або стали неприцездатними [17, с. 62].

Окремі системи місцевого самоврядування мають виключний, *унікальний* характер. Зокрема, це стосується країн, де зберігся трайбалізм (Малаві, Папуа-Нова Гвінея, Сьєрра-Леоне та ін.). Унікальною самоврядною спільнотою є кібуц в Ізраїлі. Кібуц – трудова комуна переважно сільськогосподарського профілю, побудована на принципах добровільності членства, спільного володіння майном і засобами виробництва, відносно рівності у праці та споживанні. Вищим органом влади в кібуці є загальні збори його членів, на якому вирішуються найважливіші питання життя комуні, приймаються локальні норми, затверджується бюджет. Збори виступають в якості арбітра в суперечках приватного та колективного характеру.

Усі представлені моделі є дискусійними і репрезентують різні підходи до організації місцевого самоврядування в зарубіжних державах, тому вони є доволі умовними. Кожна країна на конституційному і законодавчому рівні може використати їх при формуванні власної моделі, орієнтуючись на аналіз власних національних умов організації та діяльності органів місцевого самоврядування з урахуванням адміністративно-територіального устрою, децентралізацією управління і передачею на місцевий рівень більших повноважень, а також історичних, фінансових та інших умов розвитку території і формування держави в цілому.

У підсумку все це приводить до того, що реально існуючі системи місцевого самоврядування різних держав, навіть якщо вони побудовані за однією теоретичною моделлю, мають значні відмінності. Вони обумовлені особливостями законодавства кожної держави, його національними, релігійними та іншими традиціями. Через це у світовій практиці існує велике розмаїття організаційних форм місцевого самоврядування. У низці держав навіть окремі регіони використовують різні форми організації місцевого самоврядування. Наприклад, у Росії кожен суб'єкт федерації має свій закон про місцеве самоврядування, який визначає систему місцевого самоврядування регіону, порядок її формування та функціонування. У США подібні відмінності існують навіть у межах одного штату.

З іншого боку, під впливом інтеграційних процесів, які зумовлюють багато сторін розвитку сучасних держав, відмінності між зазначеними системами місцевого самоврядування поступово втрачають принциповий характер. Муніципальні реформи, здійснені в останній чверті ХХ – на початку ХХІ ст., свідчать про істотне зближення між названими системами і моделями.

Проведене дослідження надає змогу зробити такі **висновки**:

1. Під системою місцевого самоврядування слід розуміти ідеальний зразок (форму) системно-структурної організації місцевої (муніципальної) влади, який втілює в собі найбільш істотні її юридичні характеристики і виступає в якості її

типового представника. Моделі ж місцевого самоврядування слід розглядати у межах відповідної системи, як її конкретні різновиди.

2. За кількістю органів первинної компетенції вирізняються три основні типи моделей органів місцевого самоврядування: моністична (зібрання місцевих жителів), дуалістична (мер і представницьке зібрання) і триалістична (мер, представницьке зібрання, магістрат).

3. Для систем місцевого самоврядування більшості країн є характерним поділ місцевої влади на два основних елементи: представницький орган і виконавчий орган. У системі місцевого самоврядування, побудованій за триалістичною моделлю, може виділятися ще один елемент – головна посадова особа місцевого самоврядування (мер, бургомістр, алькад).

4. З урахуванням співвідношення між державною і муніципальною владою на різних рівнях адміністративно-територіального устрою, а також інституційно-функціональних побудов у сучасному світі вирізняються три основні системи місцевого самоврядування: англосаксонська (англійська), європейська континентальна (французька), та іберійська (іспанська). Поряд із ними існує ціла низка змішаних (гібридних) і навіть особливих (унікальних) систем місцевого самоврядування, котрі відображають діалектику процесів муніципального будівництва в сучасному світі.

Порівняння системно-структурних характеристик місцевого самоврядування в Україні із тими муніципальними системами і моделями, що існують за кордоном, а також з'ясування перспективних напрямків муніципальної реформи є актуальною сферою у подальших наукових дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грובה В.П. Система місцевого самоврядування в Україні: доктринальні та прикладні аспекти: монографія / В.П. Грובה. – Х.: Золота миля, 2013. – 424 с.
2. Овчинников И.И. Теоретико-правовые основы местного самоуправления в Российской Федерации: (системный анализ концепции и методологии правового регулирования): дис... докт. юрид. наук: 12.00.02 / Овчинников Иван Иванович; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. – М., 2000. – 354 с.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть: учебник / рук. авт. кол. и отв. ред. Б.А. Страшун. – 4-е изд., обновл. и дораб. – М.: Норма, 2007. – 896 с.
4. Alderfer H. European Local Political Structures / H. Alderfer // Comparative Local Politics: A Systems-Functional Approach. – Boston, 1973. – P. 136-146.
5. Черкасов А.И. Сравнительное местное управление: теория и практика / А.И. Черкасов. – М.: Изд. гр. «ФОРУМ – ИНФРА-М», 1998. – 295 с.
6. Емельянов Н.А. Местное самоуправление: международный опыт / Н.А. Емельянов. – Тула: ГМРИП «Левша», 1997. – 112 с.
7. Маклаков В.В. Конституционное право зарубежных стран. Общая часть: учебник / В.В. Маклаков. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 896 с.
8. Незнамова Е.А. Местное самоуправление: прошлое, настоящее, будущее: монография / Е.А. Незнамова. – М.: Изд-во РАГС, 2010. – 268 с.
9. Шугрина Е.С. Муниципальное право: учебник / Е.С. Шугрина. – М.: Дело, 1999. – 496 с.
10. Любченко П.М. Муниципальное право Украины: навч. посіб. / П.М. Любченко. – Харків: ФІНН, 2012. – 496 с.

11. Управление на местном уровне в индустриально развитых странах / под ред. Анвара Шаха; пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2010. – 416 с.
12. Пылин В.В. Муниципальное право Российской Федерации: учебник / В.В. Пылин. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – 765 с.
13. Кутафин О.Е. Муниципальное право Российской Федерации: учебник / О.Е. Кутафин, В.И. Фадеев. – М.: Юристъ, 1997. – 428 с.
14. Ачкасов В.А. Опыт местного самоуправления на Западе / В.А. Ачкасов // Правоведение. –1998. – № 4. – С. 43-48.
15. Черкасов А.И. Органы местного управления

в зарубежных странах: Сравнительное исследование: научно-аналитический обзор / А.И. Черкасов. – М.: ИНИОН, 1994. – 89 с.

16. Красильщиков Г.Г. Основные тренды в организации моделей местного самоуправления в России, Австрии, Федеративной Республике Германия и Швейцарии: сравнительный анализ / Г.Г. Красильщиков, А.А. Сабиров // Ars administrandi (Искусство управления). – 2012. – № 2. – С. 64-72.
17. Лимонов А.М. Местное самоуправление в Российской Федерации: учеб. пособ. / А.М. Лимонов. – М.: ЮИ МВД РФ, 2002. – 80 с.

УДК 343.98:343.72

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ СПОСОБІВ ШАХРАЙСТВА В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Криушенко Л. І.,

здобувач Національної академії прокуратури України

Анотація: Статтю присвячено розробці криміналістичної класифікації способів шахрайства в банківській сфері.

Автором розглянуті основні напрями досліджуваної проблеми, висловлені обґрунтовані концептуальні положення, які відносяться до предмету дослідження. Приділено увагу питанням класифікації способів шахрайства за різними підставами. Запропоновано власні підстави класифікації способів вчинення шахрайства в банківській сфері.

Ключові слова: класифікація, спосіб шахрайства в банківській сфері.

Анотация: Статья посвящена разработке криминалистической классификации способов мошенничества в банковской сфере.

Автором рассмотрены основные направления исследуемой проблемы, высказанные обоснованные концептуальные положения, которые относятся к предмету исследования. Уделено внимание вопросам классификации способов мошенничества по разным основаниям. Предложено собственные основания классификации способов совершения мошенничества в банковской сфере.

Ключевые слова: классификация, способ мошенничества в банковской сфере.

Annotation: The article is devoted to the development of forensic classification methods of fraud in the banking sector.

The author describes the main areas of research problem expressed Conceptual provisions relating to the subject. Attention is paid to issues of grading methods of fraud for various reasons. A reason to own classification methods of committing fraud in the banking sector.

Key words: classification, method of fraud in the banking sector.

У системі структурних елементів криміналістичної характеристики шахрайства в банківській сфері, важливе місце посідає спосіб вчинення злочину. Так, відповідно до чинного законодавства (ст. 222 КК України – шахрайство з фінансовими ресурсами), злочинними вважаються дії, які полягають у наданні завідомо неправдивої інформації державним органам, банкам або іншим кредиторам. Особливістю такого шахрайства є мета, реалізована злочинцем, залежно від якої посягання на кредитні ресурси на етапі отримання кредиту або субсидії, субвенції, дотації, пільг щодо податків. Неправдивість такої інформації полягає в тому, що на її основі кредитор робить неправильні висновки про справжнє фінансове або господарське положення [7; 8, с. 181-186] справ потенційного позичальника.

Необхідно зазначити, що встановлення способу вчинення злочину визначається ст. 91 КПК України, як обставини, яку необхідно довести у кримінальній справі. Спосіб вчинення злочину та інформація про нього є основою для: розробки криміналістичних характеристик окремих видів злочинів; виявлення взаємозв'язку між структурними елементами характеристики; побудови і висунення версій; планування і організації розслідування; розробки

особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій; прогнозування механізму вчинення злочину; розробки заходів попередження злочинів. Тому, в криміналістичному аспекті спосіб вчинення злочину охоплює безліч ознак, що не мають кримінально-правового значення, але відіграють важливу роль для пошуку слідів і встановлення ознак злочину [16, с. 30]. Накопичені знання про спосіб вчинення злочинів слугують засобом для розкриття картини та механізму злочинів, що розслідуються, встановлення винуватих [9, с. 10]. Спосіб злочину, що відбивається у слідах-наслідках, є важливим джерелом відомостей про злочинну поведінку [21, с. 48-50]. Спосіб вчинення злочину «виступає своєрідним «ключем» для опису інших криміналістично значущих елементів» [18, с. 9]. У цьому зв'язку Р. С. Белкін відмічав, що «... спосіб вчинення та приховування злочину, точніше – знання про нього, визначають шлях пізнання істини у справі, тобто метод розкриття й розслідування» [2, с. 805].

У межах визначення сутності та значення способу вчинення шахрайства в банківській сфері постає питання їх класифікації. В криміналістичній літературі приділялось досить багато уваги дослідженню питання класифікації способів при вчиненні шахрайств організованими групами [1, с. 195-198], інтернет-шахрайства [17, с. 158-161], шахрайства [15, с. 28-32], у сфері функціонування